

Småföretagsbarometern

Småföretagsbarometern mäter, med hjälp av olika frågor, hur småföretagarna uppfattar det ekonomiska läget idag och inom den närmaste framtiden. Barometern omfattar företag med 1–49 anställda och baseras på telefonintervjuer som genomfördes av Sifo under februari och mars 2002.

Samtliga barometrar och bilagor kan hämtas hem från respektive organisations hemsida på Internet.

FöreningsSparbanken

Postadress: 105 34 Stockholm
Telefon: 08-585 900 00
Telefax: 08-585 910 26
Internet: www.foreningssparbanken.se

Företagarnas Riksorganisation

Postadress: 106 67 Stockholm
Telefon: 08-406 17 00
Telefax: 08-24 55 26
Internet: www.fr.se

SMÅ FÖRETAGS BAROMETERN

En rikstäckande undersökning om
småföretagarnas uppfattningar
och förväntningar om konjunkturen

Våren 2002

FöreningsSparbanken
och samverkande sparbanker

FÖRETAGARNA
FÖRETAGARNAS RIKSORGANISATION

pdf index: Riksbarometern (sid 1-13) och bilagor
OH underlag och undersökningsmetodik (sid 14-26) för hela landet.

Småföretagsbarometern

Småföretagsbarometern är i första hand en konjunkturenkät som redovisar hur Sveriges småföretag uppfattar det ekonomiska läget i dag och under den närmaste framtiden. Underlaget för barometern utgörs av intervjuer med småföretag. Därmed är det företagarnas egna uppfattningar om konjunkturläget som kommer till uttryck i redovisade index för konjunkturen.

Undersökningen, som genomförs för artonde året, omfattar denna gång 4 192 företag inom det privata näringslivet med 1–49 anställda. I vårens barometer presenterar vi även en mindre undersökning till enmansföretag (företag som saknar anställda). 350 företag ingår i den.

Den läsare som är intresserad av undersökningsmetodik och OH-bilder kan hämta hem det materialet från respektive organisations hemsida. Där kommer även de länsvisa barometrarna att publiceras den 24 april.

Småföretagsbarometern produceras i samverkan mellan FöreningsSparbanken och Företagarnas Riksorganisation. Jörgen Kennemar (FSB) och Sofia Linder (FR) är författare till denna rapport. Vid genomförandet av intervjuerna har Research International (fd Sifo) medverkat. Det är vår förhoppning att Småföretagsbarometern på ett positivt sätt ska bidra till kunskapen om de små företagens betydelse för tillväxt och ökad sysselsättning i den svenska ekonomin.

FöreningsSparbanken

Företagarnas Riksorganisation

Sammanfattning

- Konjunkturläget bland landets småföretag, 1–49 anställda, har försvagats under våren 2002 jämfört med i höstas. Konjunkturindikatorn, summan av nettotalen i orderingång, omsättning och sysselsättning, sjönk från 62 i höstbarometern till 71 vilket är den lägsta nivån sedan 1996.
- Småföretagens förväntningar om 2002 är betydligt mer optimistiska än i höstas. En majoritet av företagen räknar med att konjunkturen kommer att förbättras i år och den samlade konjunkturindikatorn väntas stiga från 62 till 106 vilket skulle innebära en av de snabbaste återhämtningarna i barometerns 18-åriga historia. Det är framför allt en starkare orderingång som förutses driva uppgången. Ett bakslag i den internationella konjunkturen är en risk som kan leda till att återhämtningen blir svagare och mer utdragen än vad småföretagarna räknar med.
- Ljusare signaler för arbetsmarknaden kommer från vårens Småföretagsbarometer. Nyanställningsbehovet väntas öka efter en period med minskade nyanställningar. 27 procent av småföretagen räknar med att öka antalet anställda det närmaste året samtidigt som färre företag planerar personalnedskärningar.
- Konjunkturen är starkast bland småföretagen inom övriga privata tjänster, partihandel, byggindustri och uppdragsverksamhet. Elektronikindustrin uppvisar ett kraftigt fall i konjunkturen till följd av nedgången inom telekomsektorn. De förutser dock en snabb och stark återhämtning under 2002, som dock är avhängig en vändning i telekomsektorn.
- Hälften av småföretagen uppger att de jobbar för fullt. Det är en minskning sedan i höstas och det lägsta kapacitetsutnyttjandet sedan våren 1999. Även övertidsuttaget fortsätter att minska. Det finns en viss nedåtrisk att det lägre resursutnyttjandet och minskade övertidsuttaget kan komma att påverka småföretagens sysselsättning och investeringar de närmaste månaderna.
- I vårens undersökning utgör arbetskraftsbristen åter det främsta tillväxthindret, det uppger 22 procent av småföretagen.

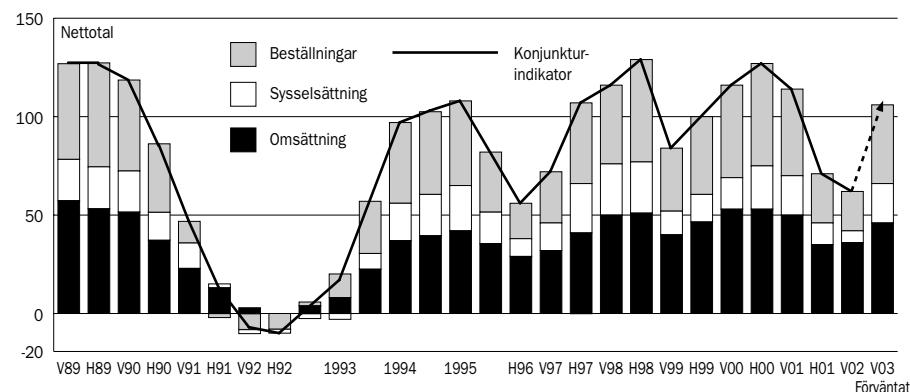
Konjunkturbilden för småföretagen

Väroptimism bland småföretagen

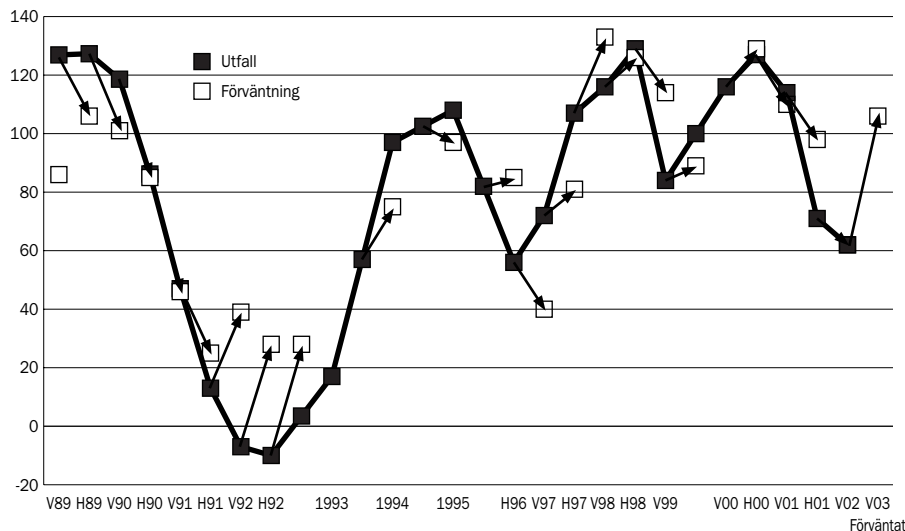
En global konjunkturavmattning och en minskad inhemsk efterfrågan har lett till en lägre aktivitet bland landets småföretag, 1–49 anställda. Konjunkturindikatorn som är summan av nettotalen i beställningar, omsättning och sysselsättning sjönk till 62 från 71 i höstas vilket innebär att småföretagskonjunkturen är på den lägsta nivån sedan 1996. (*Ju högre index desto starkare konjunktur*). Därmed infriades företagens förväntningar från i höstas. Nedgången är dock mindre påtaglig i vårens undersökning jämfört i höstas då konjunkturindikatorn sjönk med hela 43 indexenheter. Årets första Småföretagsbarometer tyder emellertid på att en uppgång är i antågande.

Småföretagens framtidsutsikter är mer optimistiska än i höstens undersökning, som då sannolikt präglades av den globala konjunktur-nedgången och en ökad osäkerhet efter terrorattackerna i september. Under 2002 har det emellertid kommit allt fler tecken som tyder på att den internationella konjunkturen är på väg att vända uppåt. En majoritet av landets mindre företag räknar nu med att konjunkturen kommer att stärkas under de kommande tolv månaderna. Det innebär att konjunkturutsikterna för i år och en bit in på nästa år har förbättrats högst väsentligt från i höstas. Den ökade optimismen le-

Konjunkturindikatorn för samtliga företag

Konjunkturindikatorn, utfall och förväntning

der till att den samlade konjunkturindikatorn väntas stiga till 106, en uppgång med 35 indexenheter. Den förväntade uppgången i konjunkturen bidrar sannolikt till att fler småföretagare, två av tre, ser goda möjligheter att expandera. Risken finns att den förväntade återhämtningen kan bli svagare och mer utdragen än vad småföretagarna räknar med. Telekomsektorn som tidigare svarat för en stor del av tillväxten uppvisar ännu inga entydiga tecken på återhämtning. Det kan innebära att utvecklingen för underleverantörer inom teleproduktindustrin fortsätter att vara svag under det närmaste året.

Rejält fall, men orderingen är på väg upp

En försämrad internationell konjunktur och en lägre inhemsk efterfrågan har satt spår i småföretagens ordergång. Det är tredje mätningen i rad som ökningstakten i orderingen sjunker. Sedan högkonjunkturåret 2000 har nettotalet minskat från 50 till 20. Den svagare konjunkturen har resulterat i att andelen företag som uppvisar en minskad ordergång har ökat till vart femte företag jämfört med elva procent för ett år sedan. Trots detta är det alltså en övervikt av småföretag, 41 procent, som redovisar en ökad ordergång. Årets

Beställningar, samtliga företag

vårbarometer visar emellertid på att försämringen i orderingen har bromsats upp vilket också förutsågs i höstas. Jämfört med höstbarometern har orderingen minskat med fem indexenheter vilket är en tydlig uppbromsning jämfört med den förra undersökningen då orderingen sjönk kraftigt. Undantag är elektronikindustrin som har drabbats hårt av konjunkturedgången inom telekomsektorn och en övervikt av företag redovisar en försämrad ordergång.

I vårens undersökning har småföretagen en ljusare omvärldsbild för den kommande tolv månadersperioden än i höstas vilket bland annat avspeglas i företagens bedömning om orderläget. Företagen räknar med att orderingen kommer att förbättras märkbart under den närmaste tiden. Endast fyra procent av företagen förutser färre order samtidigt som fler företag, 45 procent, bedömer att antalet beställningar kommer att stiga det närmaste året. Det innebär att nettotalet för orderingen stiger från 20 till 40. Det är positivt då en förbättrad ordergång är en av de första signalerna om att en vändning är i antågande. Men risken för bakslag finns om den allmänna konjunkturuppgången fördröjs eller blir svagare än förväntat. En gradvis förstärkning av den internationella konjunkturen torde förklara exportföretagens växande optimism. Vart annat exportriktat företag räknar med att orderingen är högre om ett år. De varuproducerande företagen, särskilt elektronikindustrin, är optimistiska efter en period med en kraftigt minskad ordergång.

Telekomsektorn är tillväxtjokern. Om det inte sker en betydande uppgång i denna sektor kan utvecklingen inom elektronikindustrin bli betydligt svagare.

Stabil omsättningstillväxt

En svagare orderingång har gett avtryck i en lägre omsättningstillväxt. Men förändringen i omsättningen har dock blivit mindre omfattande än vad orderingången visar. En majoritet av småföretagen, 56 procent, uppvisar alltjämt en högre omsättning jämfört med för ett år sedan. Nettotalet steg till och med något i vårens Småföretagsbarometer. Lagerneddragningar och en svag krona kan sannolikt ha bidragit till att nedgången i omsättningen blivit mildare. Omkring vart femte företag redovisar en minskad omsättning i vårens barometer, vilket till stor del är hänförligt till elektronikindustrin. Den starkaste omsättningstillväxten sker bland företag som är verksamma inom övriga privata tjänster.

Småföretagarna räknar med att den gradvisa förstärkningen av omvärldskonjunkturen och en förväntad ökning i orderingången kommer att leda till en positiv omsättningsutveckling under de kommande tolv månaderna. Färre företag räknar med att omsättningen minskar samtidigt som mer än vart annat företag prognosticerar en ökning. Nettotalet väntas därmed stiga från 36 till 46. Det är fram-

Omsättning, samtliga företag

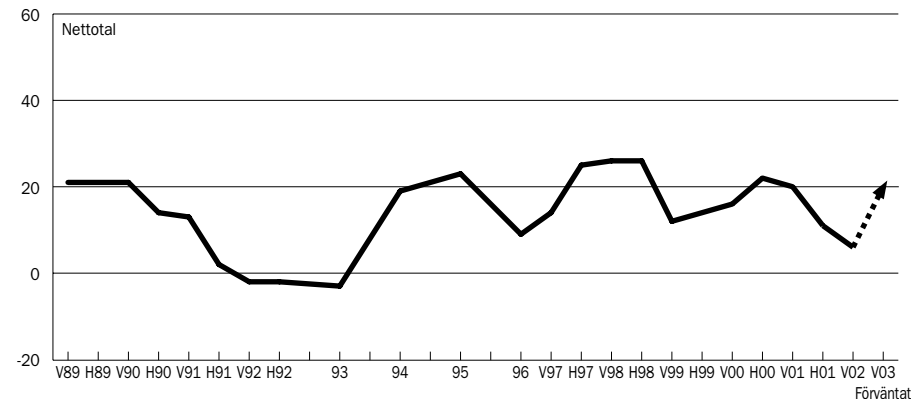
för allt företagen inom tillverkningsindustrin, handel och övriga privata tjänster som räknar med att omsättningen kommer att vara högre om ett år. Kraftigast förbättring förutses av elektronikindustrin.

Vart fjärde företag räknar med att nyanställa efter en svag period

Vårens Småföretagsbarometer visar att nyanställningsbehovet bland småföretagen fortsätter att minska. Nettotalet sjönk till låga sex jämfört med elva i höstundersökningen, vilket är det lägsta nivån sedan början av 1990-talet. Samtliga branscher redovisar en svagare sysselsättningsutveckling jämfört med i höstas även om det finns skillnader mellan olika sektorer. De varuproducerande företagen uppvisar den svagaste utvecklingen där andelen med minskad sysselsättning är överrepresenterad, särskilt inom elektronikindustrin där nettotalet rasat och till och med blev negativt. Inom tjänstesektorerna är det däremot en fortsatt övervikt av företag som redovisar nyanställningar även om anställningsbehovet inte är lika starkt som tidigare. Den svagare konjunkturen har också inneburit en lägre arbetsbelastning för den befintliga personalen. Endast tolv procent av företagen inom den varuproducerande sektorn uppgav ett ökat övertidsuttag jämfört med 18 procent i höstbarometern.

En förväntad uppgång i konjunkturen kan sannolikt komma att ge positiva effekter på arbetsmarknaden under loppet av 2002. Enligt

Sysselsättning, samtliga företag

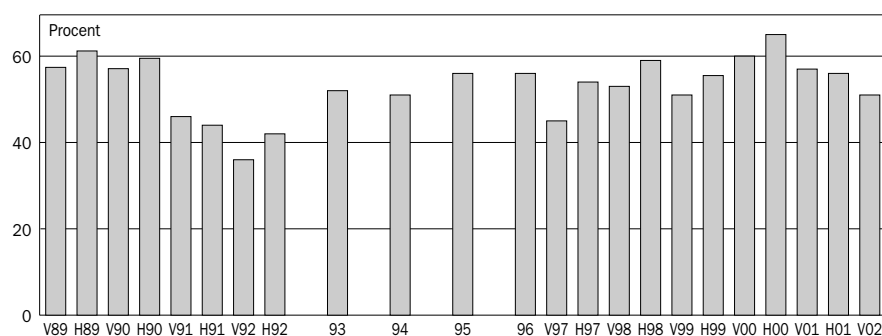

småföretagens egna bedömningar kommer försvagningen på arbetsmarknaden att upphöra. Istället räknar vart fjärde företag med att nyanställa under det närmaste året medan endast sex procent planerar att dra ned på personalstyrkan. Det innebär att nettotalet väntas stiga från sex till 20 under den närmaste tolv månadersperioden, en indexförändring på hela 14 indexenheter. De mest expansiva anställningsplanerna finns bland tjänsteföretagen men även elektronikföretagen räknar med att öka personalstyrkan efter en tid med personalnedskärningar. En förväntad ökning i antalet anställda har redan börjat märkas av att något fler företag uppger brist på arbetskraft även om andelarna alltjämt är lägre än för ett år sedan.

Dämpat resursutnyttjande och minskat övertidsuttag

Jämfört med de senaste barometerundersökningarna har den svaga konjunkturen medfört en lägre användning av arbetskraft och maskiner bland småföretagen. Hälften av företagen uppger att de arbetar för fullt och det är en minskning med fem procentenheter sedan i höstas. Trots att det kan betraktas som en relativt hög andel så har kapacitetsutnyttjandet inte varit så lågt bland småföretagen sedan våren 1999 i kölvattnet av Asien- och Rysslandskrisen. Hösten 2000 var det så många som två av tre företag som nått kapacitetstaket. Risken för kapacitetsbrist var överhängande vilket bland annat märktes i en stor brist på arbetskraft. Till följd av den vikande efterfrågan under fjolåret har resursutnyttjandet minskat och är lägst bland tillverkningsföretagen där drygt fyra av tio företag jobbar för fullt. Högst är det inom

Andelen företag som arbetar för fullt

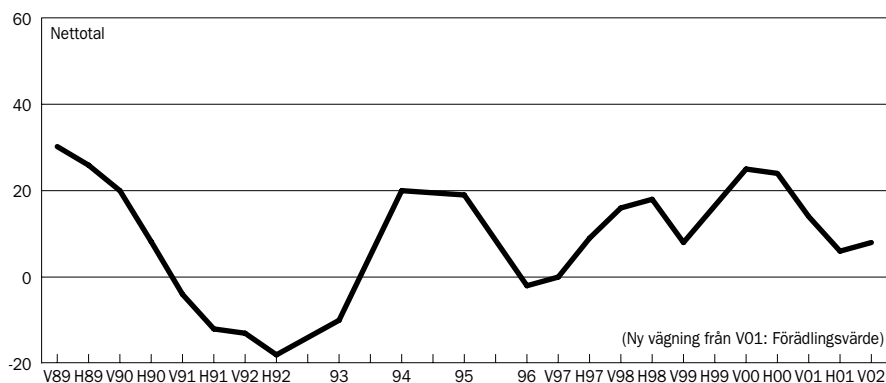
byggsektorn där sju av tio företag nått sitt kapacitetstak men det är färre än i höstens undersökning då motsvarande andel var åtta av tio. Tittar vi på företagsstorlek så ser vi att de minsta småföretagen, med 1–4 och 5–19 anställda har mest att göra. Bland dem arbetar omkring hälften med fullt resursutnyttjande medan drygt fyra av tio bland småföretagen med 20–49 anställda gör det. Eftersom det nu finns ledig produktionskapacitet bland småföretagen dröjer det förmodligen ett bra tag innan investeringarna tar fart.

Svag konjunktur och dämpad utveckling på arbetsmarknaden under fjolåret avspeglas även i en lägre arbetsbelastning i småföretagen. Av tidigare erfarenhet från småföretagens beteende i olika konjunkturcykler vet vi att de i högre grad än större företag anpassar variationer i efterfrågan med att ändra övertidsuttaget. Övertidsuttaget dämpades redan våren 2001 och har successivt minskat sedan dess, om en i låg takt. Framförallt är det bland de varuproducerande företagen som övertidsuttaget sjunker ytterligare. Bland dem är det enbart tolv procent som ökat övertidsuttaget den senaste tolv månadersperioden jämfört med 18 procent i höstens undersökning. Trots att sju av tio byggföretag har fullt kapacitetsutnyttjande så sjunker andelen företag som arbetar fler timmar per anställd från 19 procent till elva procent. Hos tjänsteföretagen minskar motsvarande andel med fyra procentenheter till 23 procent men är högre bland företagen inom uppdragsverksamhet än för företag inom övriga privata tjänster, 25 procent respektive 18 procent. Det går på tvärs med den gängse konjunkturuppfattningen bland dem där övriga privata tjänster upplever en starkare konjunktur. Bland de varuförmedlande företagen är det knappt vart femte företag som ökat arbetstidsuttaget per anställd. Den betydande minskningen av övertidsuttaget bland småföretagen liksom höstens stora ökning av varsel kan komma att slå igenom i en fortsatt svag sysselsättningsutveckling under de närmaste månaderna. Detta då eventuell överbemannning inom småföretagen kan sätta press på personalminskningar för att förbättra produktiviteten.

Fortsatt svag lönsamhet

Dämpad efterfrågan och en svagare omsättningsökning har pressat företagets lönsamhet till lägre nivåer. Sedan höstens undersökning har den nedåtriktade utvecklingen brutits men lönsamheten är fort-

Lönsamhet, samtliga företag

satt svag. Andelen företag som redovisar en försämrad lönsamhet har minskat från höstens 29 procent till 23 procent samtidigt som en i stort oförändrad andel uppger att lönsamheten förbättrats, 34 procent. Det medför sammantaget att nettotalet ökar från 6 till 8, men ligger fortsatt lågt jämfört med 14 vid samma tidpunkt i fjol. I höstens undersökning var det en övervikt av exportinriktade företag som redovisade en försämrad lönsamhet. Vårens barometer signalerar emellertid om att den negativa utvecklingen brutits och att det åter är fler exportinriktade företag som redovisar en förbättrad lönsamhet än det motsatta. Sedan i höstas har störst förändring i lönsamhetsutvecklingen ägt rum bland elektronikföretagen där nettotalet sjunkit från 14 till 0 vilket går hand i hand med den kraftiga konjunkturförsvagningen för branschen. Partihandeln uppvisar en fortsatt svag lönsamhet trots att de haft en betydande återhämtning de senaste månaderna, nettotalet har ökat med 18 enheter från -16 till 2. Den starkaste lönsamhetsutvecklingen hittar vi bland småföretagen inom bygg, övriga privata tjänster och hotell & restaurang där nettotalen är mer än dubbelt så höga än genomsnittet. Samfärdsl, elektronikindustrin, tillverkningsindustrin och partihandeln har en betydligt svagare lönsamhet än i övriga branscher. Sämst utveckling har företagen inom samfärdsl där 41 procent uppger att lönsamheten försämrats och 29 procent redovisar en förbättring. Trots att småföretagen förutser att en konjunkturvändning står inför dörren

så finns det en nedåtrisk i att de krympande vinstmarginalerna sannolikt kan komma att medföra ytterligare rationaliseringsåtgärder den närmaste tiden liksom att det dröjer innan företagens investeringar tar fart.

Hälften av företagen räknar med stigande försäljningspriser

Hälften av småföretagen räknar med att kunna höja sina försäljningspriser under det närmaste året. Det är nära tio procentenheter fler än förra våren. Endast fyra procent av företagen räknar med att sänka sina priser. Storleken på de förväntade prishöjningarna torde dock vara relativt begränsade på grund av en fortsatt svag efterfrågan som den ökade konkurrensen. Det är främst de tjänsteinriktade företagen som fått en ökad tilltro till att kunna höja sina försäljningspriser men andelen ligger fortfarande under riksgenomsnittet. 55 procent av tjänsteföretagen inom övriga privata tjänster räknar med att kunna ta ut högre försäljningspriser jämfört med 37 procent av företagen inom uppdragsverksamhet. Med undantag av partihandelsföretagen har andelen företag i den varuförmedlande sektorn som räknar med prishöjningar sjunkit de senaste månaderna men ligger fortsatt över rikssnittet. Två av tre företag inom hotell & restaurang räknar med högre försäljningspriser. Bland företagen inom elektronikindustrin är det en knapp övervikt av företag som förutser pris-sänkningar, tre av tio företag medan 27 procent förutser höjningar.

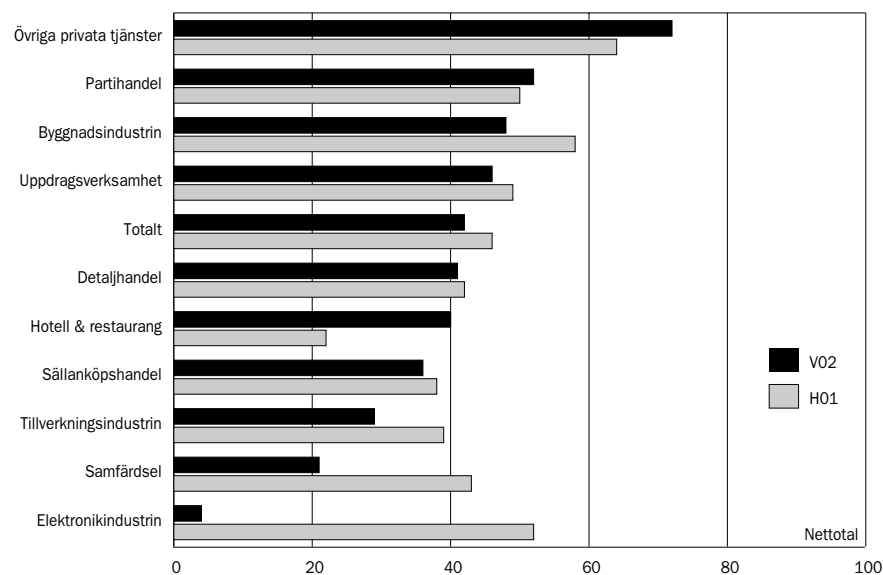
Konjunkturläget i olika branscher

Konjunktturnedgången har påverkat i stort sett samtliga branscher. I höstens undersökning var nedgången kraftigast bland företagen inom tjänstesektorn. Sedan dess har alla delbranscher utom övriga privata tjänster, hotell & restaurang samt partihandel haft en fortsatt försvagning men nu i en lägre takt.

Konjunktturen är starkast bland småföretagen inom övriga privata tjänster, partihandel, byggindustrin och uppdragsverksamhet. Svagast är den bland företagen inom elektronikindustrin, samfärdsl och övrig tillverkningsindustri. Bilden blir densamma även när nettotalen för orderingången kompletteras till de varuproducerande företagen och tjänsteföretagen i de två diagrammen. Utifrån detta perspektiv har elektronikindustrin haft ett kraftigt ras sedan i höstas. Det är

tvärtemot företagets förväntningar om en betydande återhämtning. I stället har konjunkturindikatorn (summan av nettotalen för beställningar, omsättning och sysselsättning) fallit från 103 till -4. Samtliga delkomponenter har minskat betydligt och det är en övervikt av elektronikföretag som uppger att sysselsättningen och orderingen försämrats de senaste tolv månaderna. En kraftig försvagning har även drabbat byggföretagen där konjunkturindikatorn visar en minskning från 102 till 67. Glädjande är dock att småföretagen inom övriga privata tjänster, som hade en mild nedgång i höstas, nu återhämtat sig en del. Bland de varuförmedlande företagen har konjunkturindikatorn (summan av nettotalen för omsättning och sysselsättning) halverats hos företagen inom samfärdslösning medan de övriga delbranscherna haft en i stort oförändrad utveckling jämfört med i höstas.

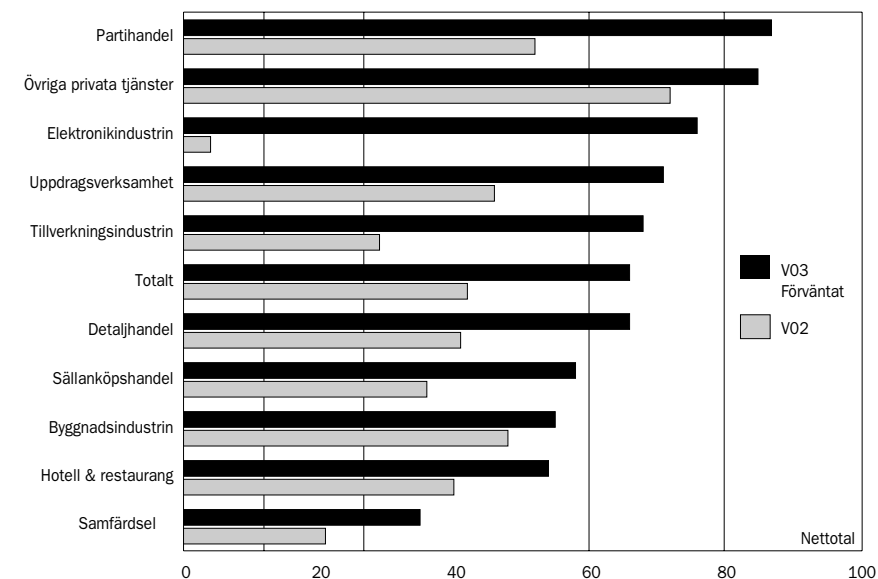
Konjunkturläget i olika branscher (indikatorn exkl. nettotalet för beställningar)

Anm. I denna jämförelse finns endast nettotalen för sysselsättning och omsättning för den senaste tolv månadersperioden medtagna, eftersom nettotal för beställningar ej redovisas för de varuförmedlande företagen (parti-, detalj- och sällanköpshandel samt samfärdslösning och hotell & restaurang).

Den växande optimismen om en konjunkturuppgång den kommande tolv månadersperioden återspeglas tydligt i småföretagens förväntningsbild. Samtliga delbranscher räknar med ett bättre konjunkturläge i slutet av året där aktiviteten drivs på av en kraftigt förbättrad ordergång. Förväntningarna är mest uppskrivade inom elektronikindustrin som förutspår en snabb återhämtning. Indikatorn väntas öka från -4 till hela 124. Trots att branschen överskattade utvecklingen i höstens undersökning kan vändningen mycket väl bli både snabb och kraftig när konjunkturen väl tar fart eftersom det nu finns mycket ledig kapacitet. Även tillverkningsindustrin räknar med ett starkt uppsving, från 49 till 113. Mer försiktiga i sina förväntningar är de varuförmedlande företagen (med undantag av parti-

Det förväntade konjunkturläget i olika branscher (indikatorn exkl. nettotalet för beställningar)

Anm. I denna jämförelse finns endast nettotalen för sysselsättning och omsättning för den senaste tolv månadersperioden medtagna, eftersom nettotal för beställningar ej redovisas för de varuförmedlande företagen (parti-, detalj- och sällanköpshandel samt samfärdslösning och hotell & restaurang).

tihandelsföretagen) och byggföretagen. Men då bilden av såväl den svenska som internationella konjunkturutvecklingen inte är entydig finns det viss nedåtrisk i att uppsvinget kan ta något längre tid än vad småföretagen förutser.

Tillväxthinder

Förbättrade expansionsutsikter

Trots konjunkturbedgången ökar andelen småföretag som ser goda möjligheter att växa. Det beror sannolikt på att de räknar med att en konjunkturuppgång står inför dörren. I vårens undersökning ser två av tre företag goda expansionsutsikter, en ökning med sju procentenheter jämfört med i höstas. Mest positiva är företagen inom elektronikindustrin där åtta av tio ser goda expansionsmöjligheter. Det beror sannolikt på att företagen räknar med en snabb återhämtning. Därefter följer företagen inom övriga privata tjänster, uppdragsverksamhet, tillverkningsindustrin och partihandeln där sju av tio ser goda expansionsmöjligheter. Sedan höstens undersökning har expansionsutsikterna ökat mest bland företagen inom övriga privata tjänster, från 57 procent till 73 procent.

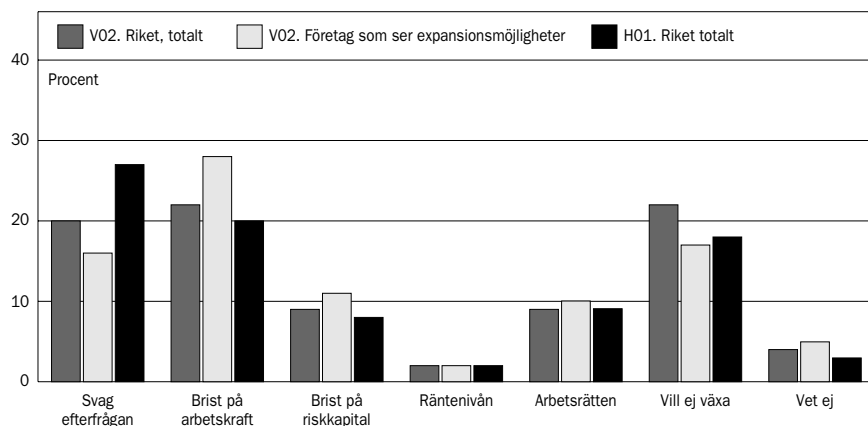
I vårens undersökning har småföretagen inom samtliga delbranscher en ljusare syn på möjligheterna att växa. Företagen inom samfärdsel, detalj- och sällanköpshandel och hotell & restaurang är däremot mer dämpade i sina expansionsutsikter. Bland dessa företag ser drygt hälften goda möjligheter att expandera vilket i stort sett är i nivå med resultatet från i höstas.

Vart femte företag hindras av arbetskraftsbrist eller av svag efterfrågan

Den vikande konjunkturen under fjolåret bidrog till att färre småföretagare rapporterade om olika utbudsrestriktioner som betydande tillväxthinder. (Hösten 2000 hade så många som en tredjedel av företagen brist på arbetskraft.) I spåren av det försvagade konjunkturläget ökade andelen företag som upplevde en svag efterfrågan som det största tillväxthindret. Bristtalen på arbetskraft föll på bred front. Men i vårens undersökning minskar nu andelen företag som upplever svag efterfrågan som tillväxthämmande med sju procentenheter samtidigt som arbetskraftsbristen åter ökar något.

Trots ett lägre resursutnyttjande är nu bristen på kvalificerad arbetskraft det främsta tillväxthindret för 22 procent av landets småföretag. Det är emellertid en fortsatt lägre andel jämfört med samma

De viktigaste tillväxthindren mot en ökad expansion

tidpunkt i föl då den uppgick till 28 procent. Inom byggindustrin har bristen på arbetskraft minskat med tio procentenheter sedan i höstas och omfattar nu tre av tio företag. Elektronikindustrin har trots den dystra konjunkturutvecklingen en ökad arbetskraftsbrist, från 21 procent till 30 procent. Inom tjänstesektorn var arbetskraftsbristen stor under 2000 och våren 2001 till följd av ett betydande nyanställningsbehov. Bristen minskade i höstas och i vårens undersökning upplever nära var fjärde företag brist på lämplig arbetskraft. Företag inom uppdragsverksamhet redovisar alltså ett högre behov av lämplig arbetskraft än övriga privata tjänsteföretag vilket till stor del förklaras av branschvisa skillnader, 25 procent respektive 13 procent.

I kölvattnet av den vikande konjunkturen upplevs svag efterfrågan som det främsta tillväxthindret för var femte företag. Den utgör det främsta tillväxthindret hos tillverkningsindustrin, de varuförmedlande företagen (med undantag av hotell & restaurang) trots att andelarna minskat sedan i höstas. Störst hinder är den för företagen inom elektronikindustrin och samfärdsel där 28 procent respektive 26 procent av företagen upplever svag efterfrågan som besvärande.

Drygt var femte företag uppger att de inte vill växa (*en ökning från 18 till 22 procent*). Det är en andel som visat sig relativt stabil över

tiden, oavsett konjunkturläge. Bland de små byggföretagen är det nära fyra av tio som uppger att de inte vill växa. I höstens Småföretagsbarometer ställde vi en följdfråga till orsakerna bakom oviljan att växa. Den främsta anledningen som då framkom var att var fjärde företagare vill få tid över till annat än företaget. Var femte företagare uppgav att den förväntade vinstökningen vid en expansion inte övervägde den möda och risk som en sådan innebär. Vidare angav 17 procent av företagen att de avskräcktes av den ökade administrativa bördan vid en expansion och ett av tio företag ansåg att det finns risk för sämre överblick när företaget växer och att de inte vill förlora den.

Endast nio procent av småföretagen upplever att brist på riskkapital utgör hinder för en expansion. Bland företagen inom övriga privata tjänster, elektronikindustrin och tillverkningsindustrin hindrar det något fler, 15–12 procent. Regelverket kring arbetsrätten är det främsta expansionshindret för nio procent av småföretagen och handelsföretagen ligger några procentenheter över den genomsnittliga siffran.

I diagrammet särredovisas även de företag som ser goda expansionsutsikter, två av tre företag. Bland dem är arbetskraftsbristen något större, 28 procent, jämfört med riksgenomsnittet. Samtidigt hindrar svag efterfrågan färre företag, 16 procent.

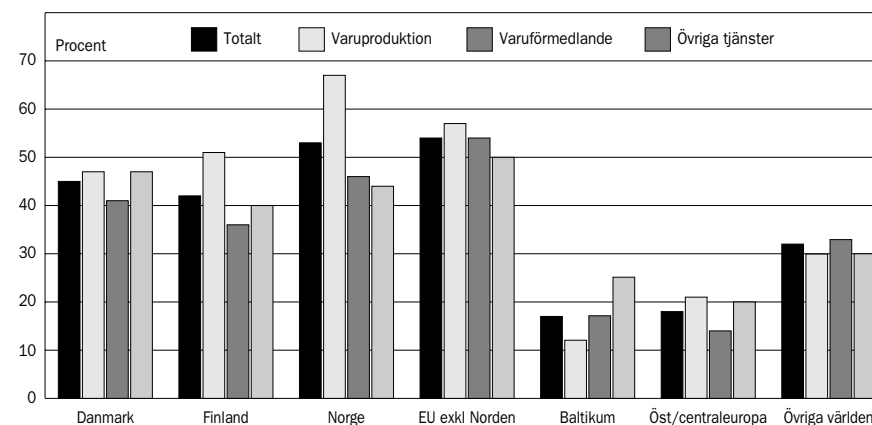
Småföretagens exportmönster

Harmoniseringen av världshandeln och Sveriges medlemskap i EU har ökat förutsättningarna för ett ökat internationellt handelsutbyte bland landets mindre företag. I Småföretagsbarometerens population är det omkring tre av tio företag som bedriver någon form av direkt exportverksamhet. Inkluderas även de företag som är underleverantörer ökar andelen ytterligare. Av förklariga skäl är det varuproducerande företag som uppvisar den högsta exportandelen, vart annat företag. Men exportens andel av företagets totala omsättning är förhållandevis låg, mindre än en tredjedel bland majoriteten av landets småföretag jämfört med mer än hälften bland de större företagen. Exportkoncentrationen krymper allt eftersom företagets storlek minskar. Det innebär att hemmamarknaden alltjämt fortsätter att spela en stor roll för hur småföretagskonjunkturen utvecklas.

Småföretagens viktigaste exportmarknader är till stor del inriktat mot de nordiska länderna, vilket idag kan betraktas som "hemmamarknader". Handelsutbytet är förhållandevis stabilt över tiden även om handelsströmmarna kan variera något mellan de olika länderna. Norge är fortfarande den enskilt vanligaste förekommande avsättningsmarknaden bland landets mindre företag följt av Danmark och Finland. Det är främst de varuproducerande företagen som har Norge som viktigaste avsättningsmarknad.

Exporten till EU-länderna exklusive de nordiska länderna har blivit allt vanligare under de senaste åren. Fördelningen mellan olika branscher är dock förhållandevis jämn enligt vårens Småföretagsbarometer men förändringar har skett. Under år 2000 var det 51 procent av småföretagen som exporterade till dessa länder. Denna andel har nu ökat till 54 procent. Både varuproducerande och varuförmedlande företag uppvisar en högre exponering mot EU-marknaden jämfört med år 2000 medan den avtagit något bland de tjänsteorienterade företagen. Exportleveranserna till Norge har däremot blivit något mindre frekventa under denna period, från 59 procent av företagen år 2000 till 53 procent i årets undersökning. Även exporten till Danmark och Finland har bromsats upp något de senaste två åren.

Småföretagens exportmönster

Handeln med de baltiska länderna och öst- och central Europa har också blivit vanligare än tidigare, även om ökningen sker från en låg nivå. Andelen småföretag som exporterar till Baltikum har dock ökat från 13 procent år 2000 till 17 procent i vårens Småföretagsbarometer. Det är framför allt tjänsteinriktade och varuförmedlande företag som har ökat handelsutbytet med de baltiska länderna.

Bland de varuproducerande företagen är exportleveransernas frekvens i stort sett oförändrad jämfört med år 2000 trots flera år med en stark tillväxt i regionen. Vi räknar med att det svenska handelsutbytet med de blivande EU-kandidatländerna kommer att öka de kommande åren.

Sveriges vanligaste företag

– enmansföretagaren

69,5 procent av Sveriges företag är enmansföretag

Vid utgången av 2001 uppgick antalet enmansföretag i Sverige till 464 478 stycken. Det motsvarar 69,5 procent av företagen i det privata näringslivet, exklusive jord- och skogsbruk. Det är svårt att uppskatta hur stor andel av dessa företag som är levebrödsföretag i den mening att företagaren arbetar minst halvtid i verksamheten. En grov uppskattning är att det kan röra sig omkring hälften. En stor andel av enmansföretagen är mindre aktiva och det kan därför röra sig om någon form av hobbyföretag eller ett företag som drivs vid sidan av ordinarie verksamhet (för att t ex fakturera vissa uppdrag). Tidigare hade SCB en gräns på att endast momspliktiga företag räknades in i den officiella statistiken. För att vara momspliktig skulle företaget ha en omsättning på över 200 000 kronor. Ändrade momsregler 1997 i samband med EU-inträdet innebar att företag blev momspliktiga från första omsättningskronan. Denna förändring påverkade företagsregistret ordentligt med en kraftig ökning av antalet aktiva företag med närmare 200 000, varav hälften var företag och den andra hälften jord- och skogsbruksföretag.

Eftersom enmansföretagen på många sätt särskiljer sig från företag med anställda har det tidigare varit krångligt att implementera denna grupp i Småföretagsbarometerns undersökning som vänder sig till företag med 1–49 anställda. Exempelvis är det svårt att baka in enmansföretagen i konjunkturindikatorn då vi bland annat inte kan ställa frågan om hur sysselsättningen utvecklats och som är en av indikatorns delkomponenter. Dessutom har andra undersökningar visat att enmansföretagen generellt inte är lika känsliga för svängningar i konjunkturen som de lite större småföretagen.

Men eftersom enmansföretagen är en stor, intressant och framför allt viktig grupp i svensk ekonomi har vi för första gången i Småföretagsbarometerns 18-åriga historia gjort ett försök att studera konjunkturläget och expansionsplanerna bland enmansföretagen.

Metod

Research International (f d Sifo) har dragit ett urval med samma avgränsningar som för övriga barometerföretag. Brutton populationen omfattade 427 401 företag. Av de 1980 som ingick i det ursprungliga urvalet lyckades fungerande telefonnummer erhållas till 1 200 företag. Vid den första kontakten kunde 378 företag utgå direkt pga att de lagts ned eller var vilande, var jord- och skogsbruk eller helt enkelt inte uppfyllde vår undersöknings krav om att företagaren skulle lägga ned minst 50 procent av sin arbetsinsats i företaget. Av de resterande 822 företagen som borde vara kontaktbara genomfördes 350 intervjuer.

En grov branschindelning av de intervjuade enmansföretagen visar att 21 procent är verksamma inom konsult och uppdragsverksamhet (t ex IT, revisionsbyrå), 19 procent inom handel, transport och kommunikation (taxi), hotell & restaurang. 14 procent inom service (övriga tjänster), elva procent inom tillverkning, hantverk (t ex glasbruk, båtbyggeri) och tio procent inom bygg, byggnadshantverk (t ex elektriker, rörmokare, plåtslagare). 24 procent är verksamma inom andra branscher.

God lönsamhet hos enmansföretagen

Vår tilläggsundersökning visar att enmansföretagen upplever en bättre lönsamhet än småföretagen med 1–49 anställda. Nettotalet uppgår till hela 27 jämfört med 8 i 1–49-gruppen. Fyra av tio företagare redovisar en förbättrad lönsamhet under den gångna tolv månadersperioden medan enbart 13 procent uppger att den försämrats. I tabellen nedan kan ni ta del av skillnaderna mellan de olika företagsstorlekarna.

Lönsamheten för olika företagsstorlekar under de senaste tolv månaderna

	För- bättrats	Oför- ändrad	För- sämrats	Tveksam, vet ej	Netto- tal
0 anställda	40	41	13	5	27
1–4	33	43	23	1	10
5–19	34	39	26	1	8
20–49	38	28	31	2	7
1–49	34	38	26	2	8

Tre av fyra enmansföretag har inte för avsikt att anställa personal

Enmansföretagarna har fått frågan om de planerar att anställa personal de närmaste åren eller om de inte alls har några sådana planer. Svaren visar entydigt att tre av fyra företagare inte har någon avsikt att anställa medarbetare. Men av de som har anställningsplaner räknar 16 procent med att anställa personal inom ett år, fyra procent inom två år och fem procent längre fram än två år.

Sex av tio ser goda expansionsutsikter

När det gäller expansionsutsikterna bland enmansföretagen är bilden snarlik den för övriga småföretag. Sex av tio enmansföretag ser positivt på möjligheterna att växa.

Anser ni att det för närvarande finns goda utsikter för ert företag att växa
Procent

	Ja	Nej	Tveksam, vet ej
0	60	33	7
1–4	57	38	5
5–19	68	27	5
20–49	68	28	4
1–49	65	31	4

Tre av tio vill inte växa

Hos enmansföretagen är det främsta tillväxthindret en ovilja att växa. Det anger 31 procent av företagarna som skäl. 17 procent svarar *annat* skäl följt av 15 procent som uppger att de hindras av en svag efterfrågan på sina produkter eller tjänster. 14 procent av företagarna upplever brist på rätt arbetskraft som det främsta tillväxthindret. Det är lite oroväckande om dessa företagare återfinns bland de 25 procent som uppger att de planerar att anställa medarbetare de närmaste åren. Brist på riskkapital utgör hinder för elva procent och sju procent av enmansföretagen uppger regelverket kring arbetsrätten.

Den mest avgörande faktorn till att företagaren inte vill växa?

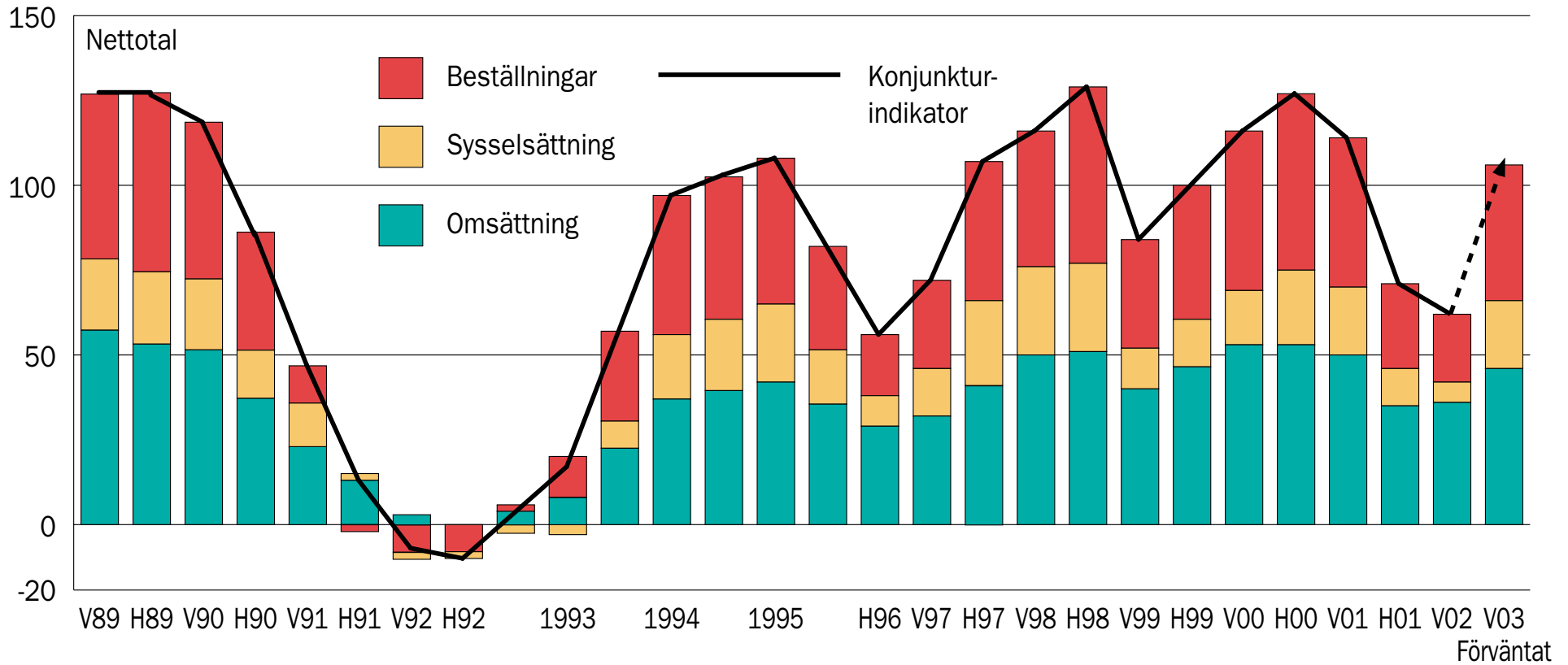
Till de 31 procent som uppger att de inte vill växa har vi ställt en följdfråga om den mest avgörande faktorn bakom detta. 39 procent av dem uppger att de vill få tid till annat. 21 procent uppger *andra* skäl som t ex ålder (snart pension), anställning vid sidan om företaget och att de inte vill vara arbetsgivare. Vidare anser 17 procent att en expansion av verksamheten skulle kräva för mycket tid till administrativt arbete. 13 procent finner inget incitament till att växa då den förväntade vinsten i förhållande till risken som det innebär är för liten. Fyra procent anser att de inte tjänar tillräckligt bra och fem procent ser inga utsikter alls att expandera.

Enmansföretagaren jobbar ofta i nätverksliknande former

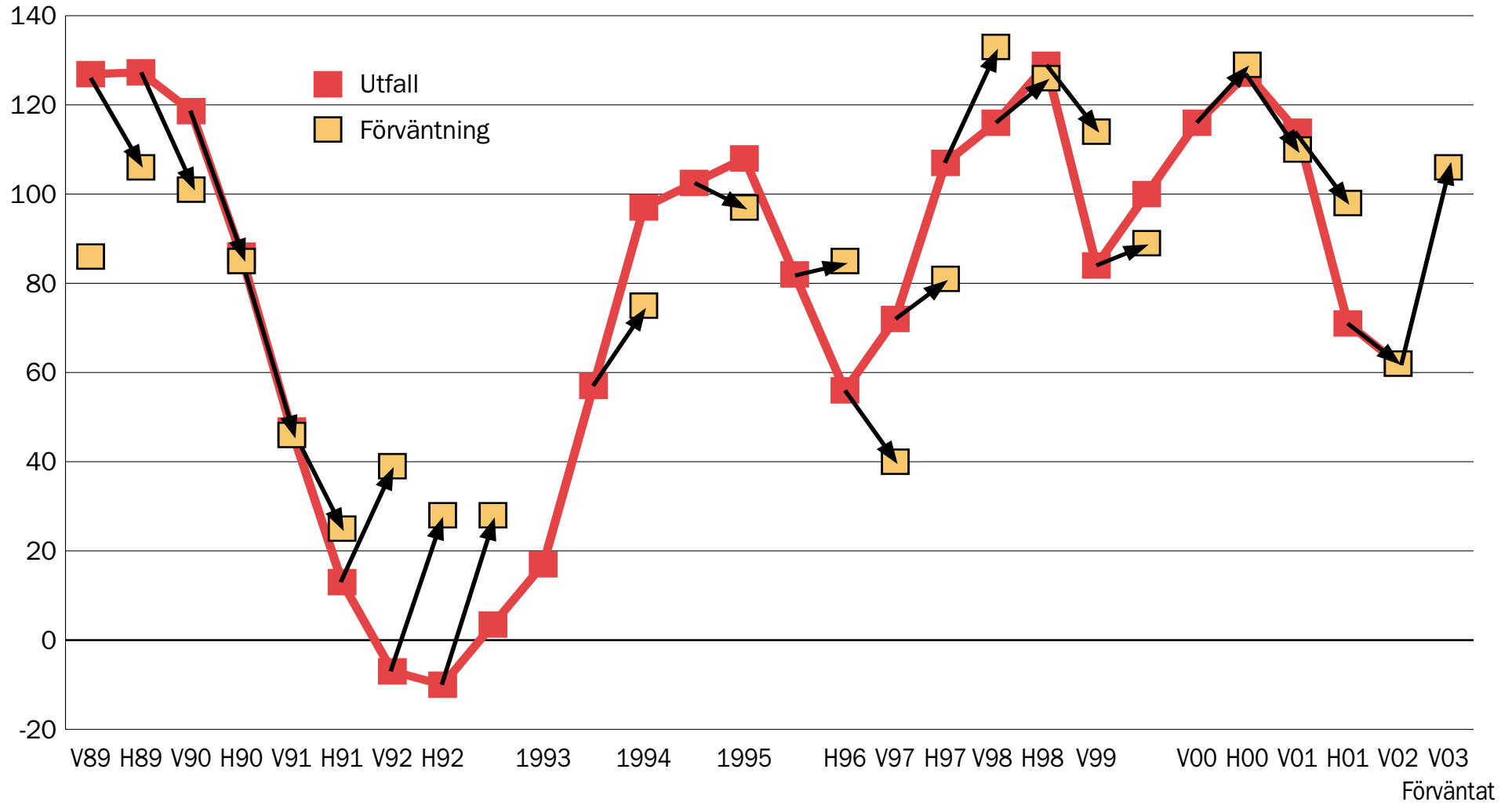
Även om en majoritet av företagarna vill vara enmansföretag så framkommer det av undersökningen att de ofta arbetar nära eller tillsammans med andra småföretag i nätverksliknande former. Det gör hälften av de tillfrågade företagarna.

Vi frågade också om de samarbetar med andra småföretag på olika sätt. Av svaren framkommer att hela 27 procent går samman med andra företag och utför uppdrag tillsammans. 26 procent ingår i ett eller flera informella nätverk med andra företagare som utgör viktiga bollplank för företagaren. Vidare köper 23 procent tjänster av andra småföretagare och 15 procent delar lokal med andra företag. Elva procent uppger att de samarbetade på *annat* sätt, tio procent var med i ett formaliserat nätverk av företag och vardera tre procent uppger att de är belägna i kontorshotell eller företagspark. Ett av fem företag uppger att de inte samarbetar med andra företagare.

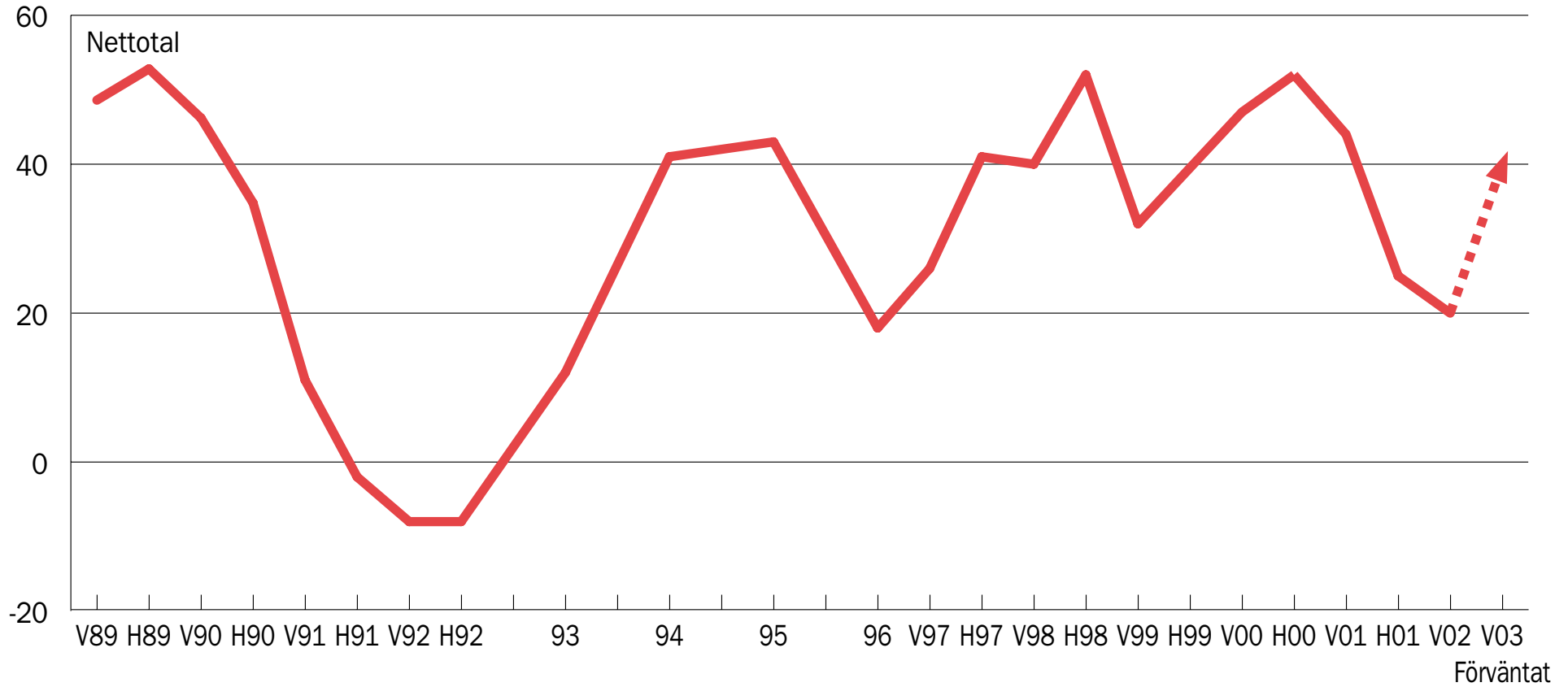
Konjunkturindikator för samtliga företag

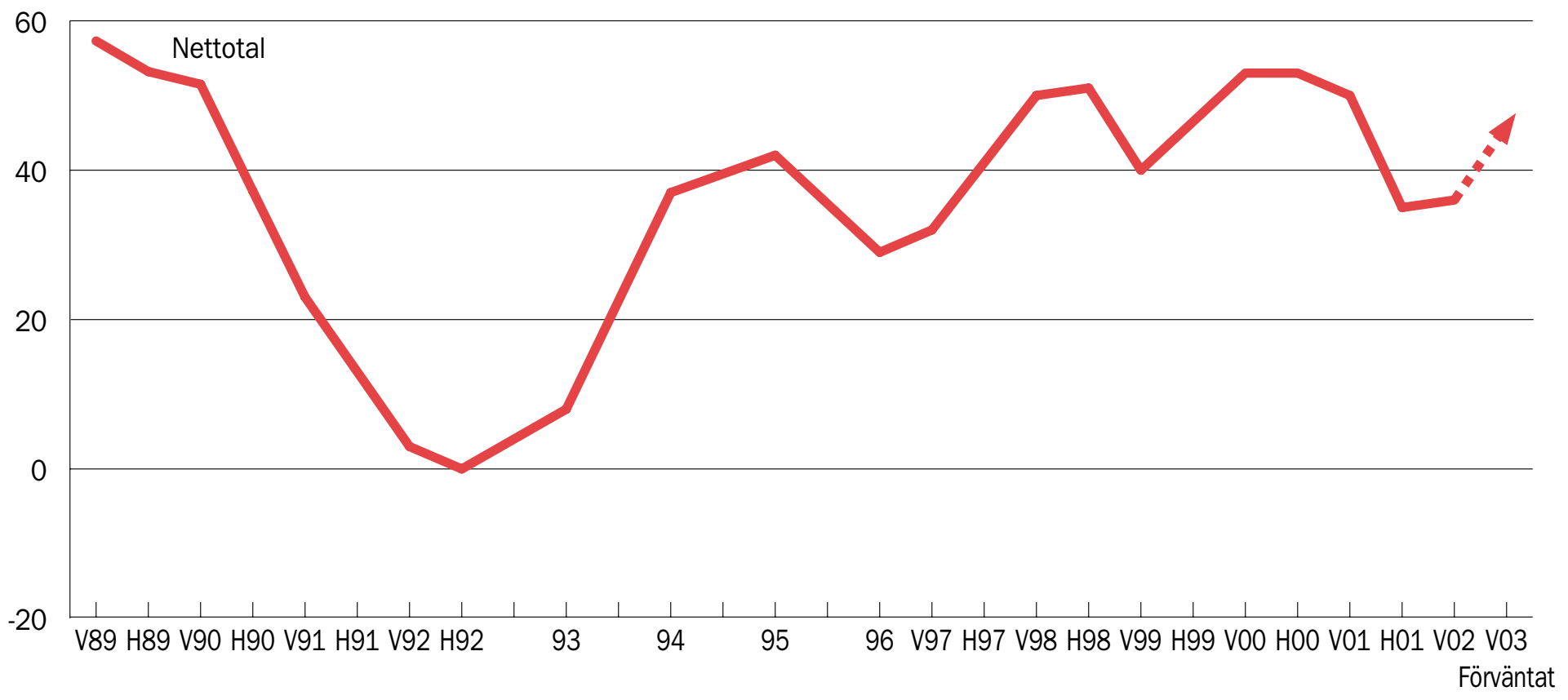
Konjunkturindikator, utfall och förväntning

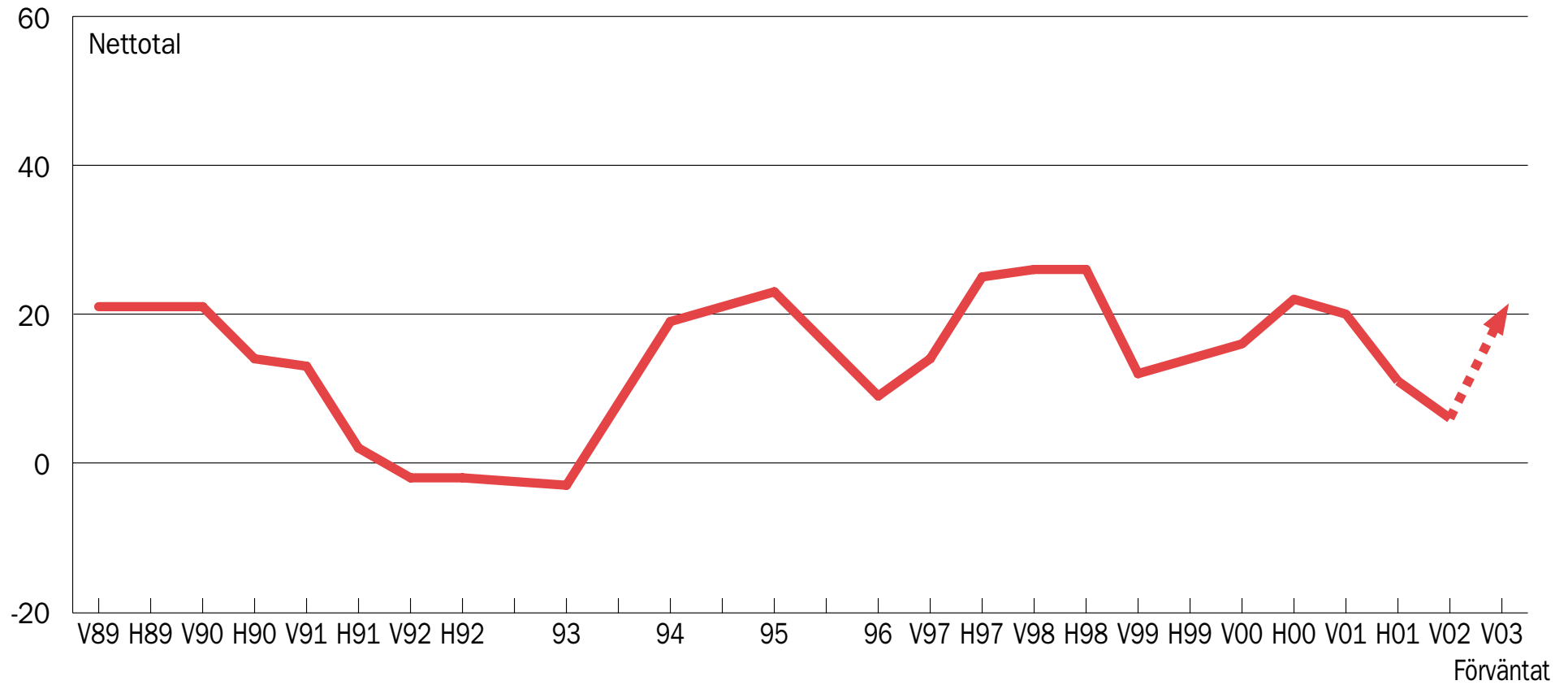
Beställningar, samtliga företag

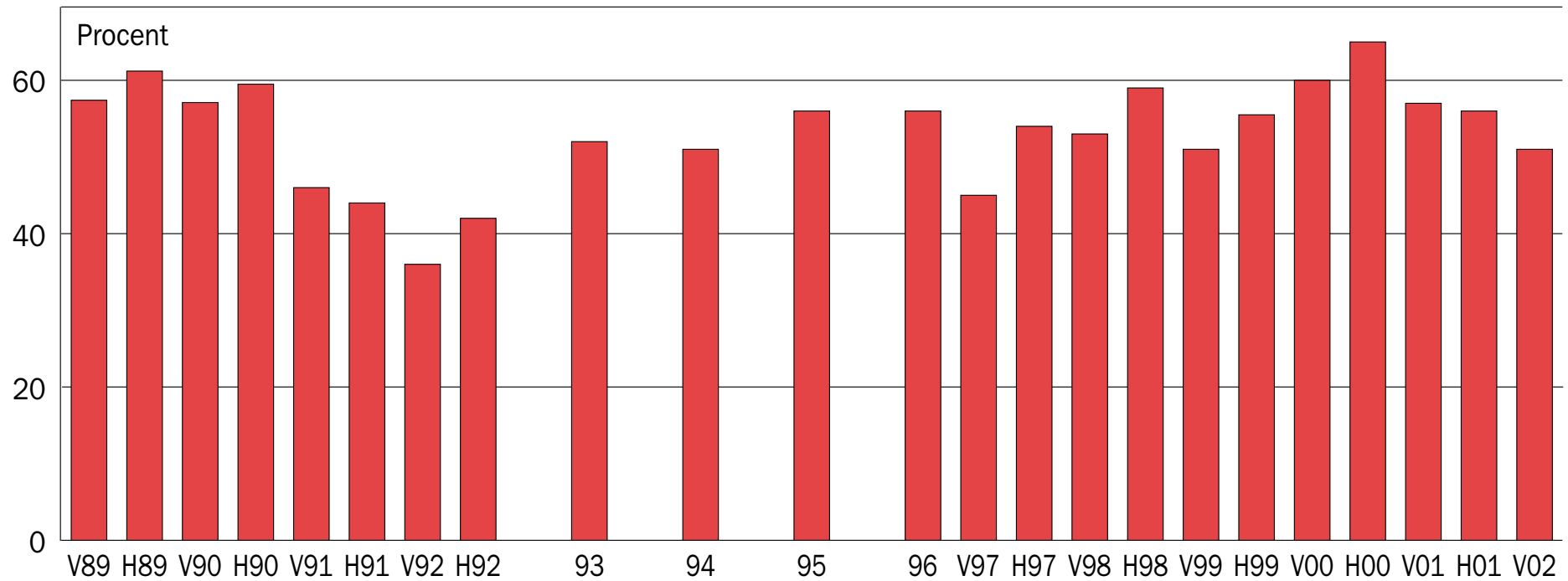
Omsättning, samtliga företag

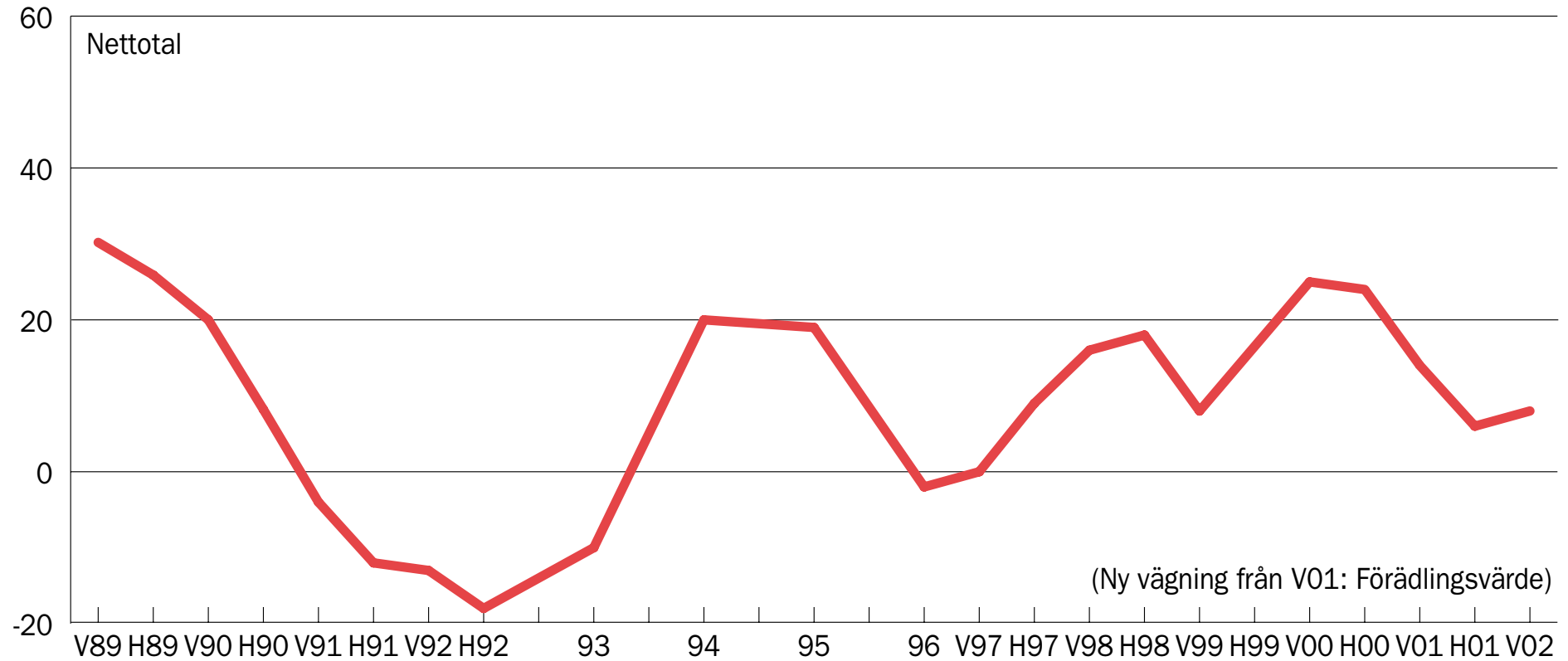
Sysselsättning, samtliga företag

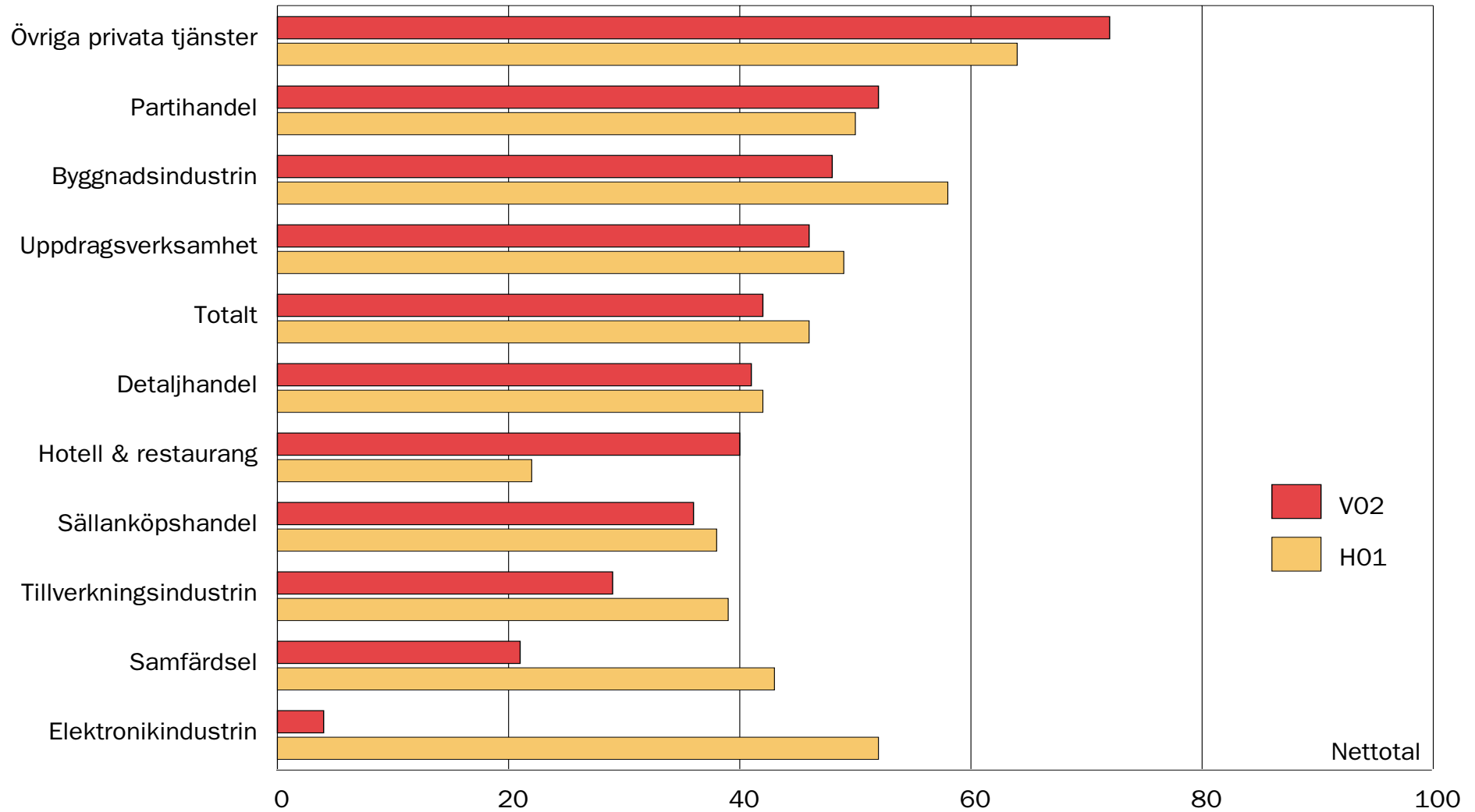
Andelen företag som arbetar för fullt

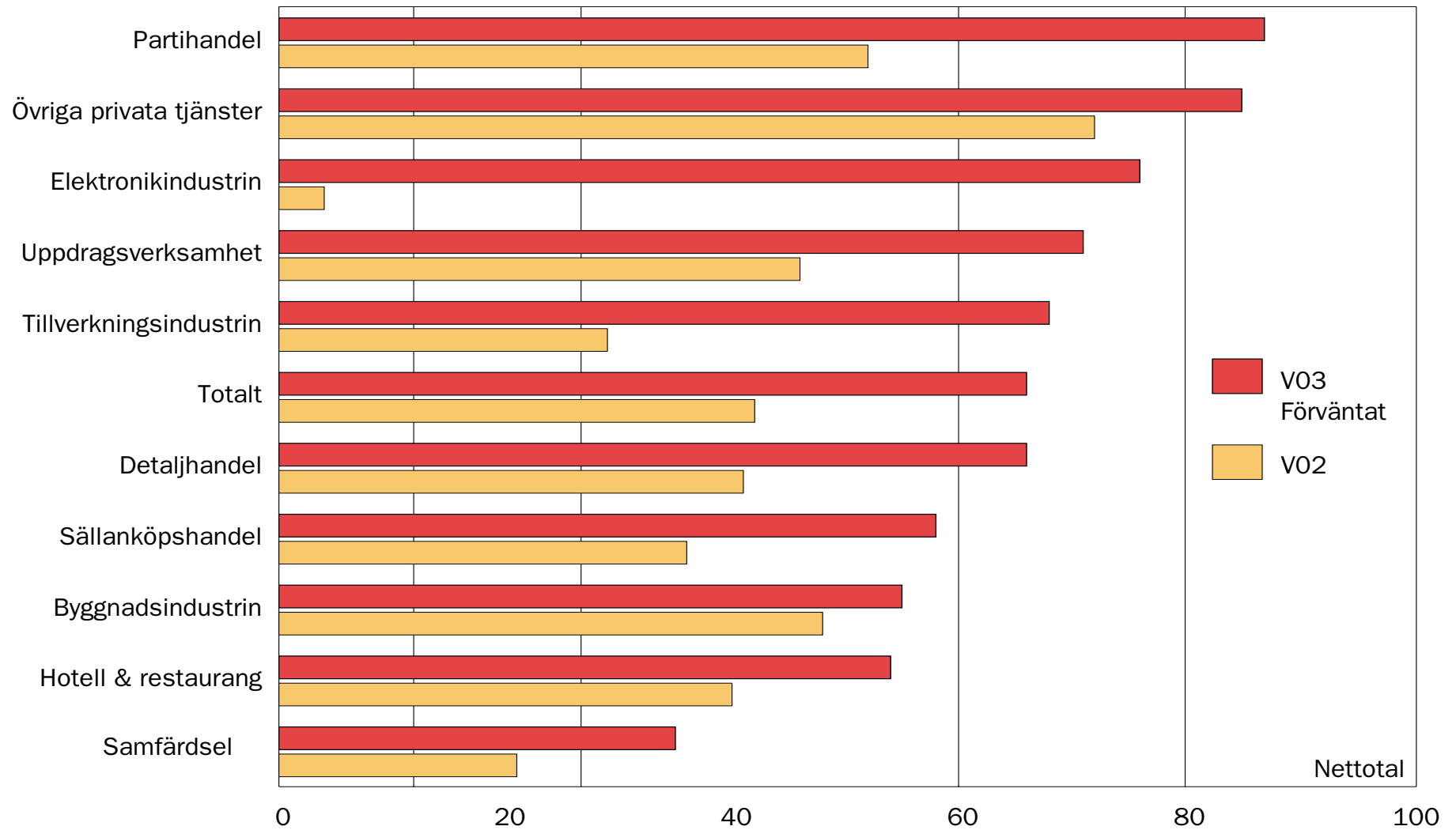
Lönsamhet, samtliga företag

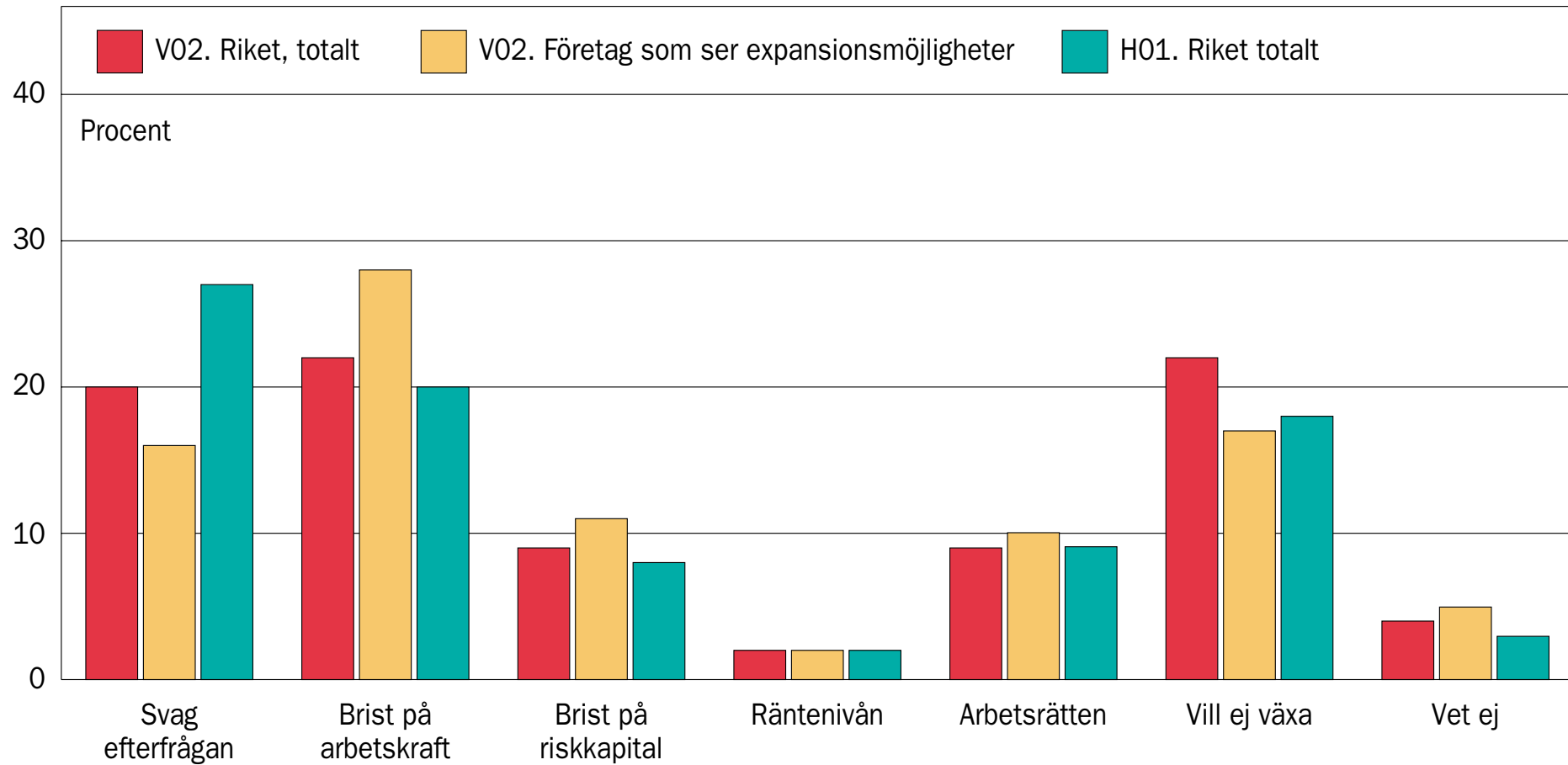
Konjunkturläget i olika branscher

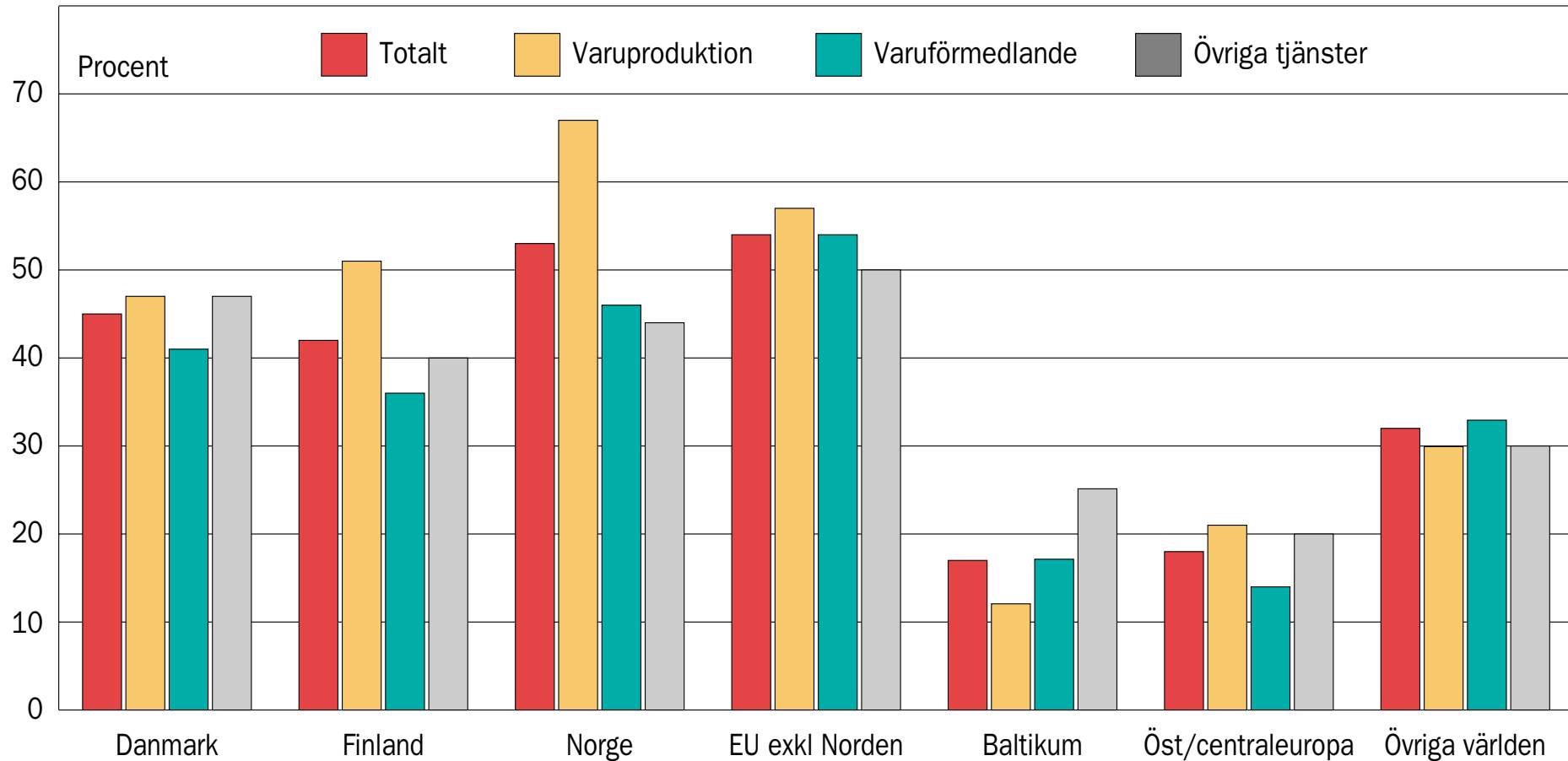
Det förväntade konjunkturläget i olika branscher

De viktigaste tillväxthindren mot en ökad expansion

Exportmönster

Undersökningspopulation och metodik

Barometerföretagen

Småföretagsbarometern omfattar företag med 1–49 anställda, vilka räknas till den affärsdrivande sektorn i svenskt näringsliv. Jordbruksföretag omfattas inte av denna undersökning.

Småföretagsbarometern är baserad på en företagspanel som uppdateras en gång per år. Ungefär 20 procent av företagen byts ut varje år. Flertalet företag besvarar således frågorna två år i rad. Detta förbättrar precisionen i jämförelser mellan åren och minskar slumpens inverkan.

Urvalspopulationen kommer från SCBs Centrala Företags- och Arbetsställeregister (CFAR). Vid urvalsstratifiering och redovisning har SNI 92 använts. Offentliga myndigheter, institutioner, stiftelser, ideella föreningar och samfälligheter och i möjligaste mån dotterbolag i större koncerner har undantagits. Totalt omfattar undersökningspopulationen 162 058 företag. Totalt har 4 193 företag spridda över hela landet intervjuats. Antalet intervjuade företag i respektive län framgår av länsfakta på sidan 4 i respektive länsbarometer. Bortfallet i undersökningen uppgick till 39 procent av det totala urvalet.

Sektorsindelning

I Småföretagsbarometern görs en uppdelning av företagen på sektorerna *varuproduktion*, *varuförmedling och övriga tjänster*.

I sektor varuproduktion ingår olika tillverkningsföretag (SNI 92: 100-410 utom 300, 320-323 och 333) samt företag inom byggnadsindustri (SNI 92: 450-455) och elektronikindustri (SNI 92: 300, 320-323 och 333)

Under sektor varuförmedling särredovisas företag inom handel (SNI 92: partihandel 510-517, detaljhandel 500-509, 521-527), hotell och restaurang (SNI 92: 551-555) och samfärdsl (SNI 92: 600-642).

Övrig tjänsteproduktion omfattar uppdragsverksamhet (handelsföretag, hotell, restaurang, samfärdsl) (SNI 92: 650-748) och övriga tjänster (SNI 92: 750-990).

I länsbarometrarna görs enbart en uppdelning i *varuproduktion* och *tjänstenärningar*.

Frågetekniken

För att underlätta snabba svar på intervjufrågorna ställs frågorna så att de kan besvaras utan anlåtande av bokföring eller annan statistik. Svartalternativen har därför begränsats till två varianter:

a) ja eller nej

b) större, oförändrad eller mindre

Svaren räknas om till procentandelar och företagen vägs samman efter antal anställda. För att underlätta tolkningen av de frågor som besvaras med "större", "oförändrad" eller "mindre", har det visat sig önskvärt att istället för procentandelar redovisa ett uttryck som direkt anger den inträffade eller förväntade förändringens riktning och styrka. Skillnaden mellan procentandelen positiva svar (ökat/större) och negativa (minskat/mindre) benämns *netttotal*.

Nettotalen för beställningar, sysselsättning och omsättning läggs samman och bildar *konjunkturindikatorn*. Från och med 1995 års barometer infördes en förändring av indikatorn. Beställningar anges nu endast för företag inom varutillverkning och övriga tjänster.

Att tolka statistiken

I tabellen nedan har ett ”försiktigt” mått på konfidensintervall beräknats. Med 95 procents sannolikhet bör en uppmätt förändring mellan två år vara signifikant om den överstiger de framräknade procentalen.

Antal företag i populationen	Intervall i procentenheter
2 000	2
1 000	3
500	4
200	7
150	8

Sifo medverkade

Undersökningen planerades vid Research International (fd Sifo) i Stockholm och genomfördes vid deras telefonintervjucentral i Blekinge.